

Archeologische aanbeveling naar
aanleiding van de archeologische
vondstmeldingen op het vliegveld
Bergen, gemeente Bergen

COLOFON

Titel:	Archeologische aanbeveling naar aanleiding van de archeologische vondstmeldingen op het vliegveld Bergen, gemeente Bergen
Toponiem:	Vliegveld Bergen
Gemeente:	Bergen
Auteur:	drs. K.T. Salomons
In opdracht van:	Ministerie van Economische Zaken, DLG
Contactpersoon opdrachtgever:	ir. L.M.A.E. Claassen
Wetenschappelijke leiding:	drs. P.M. Floore
Illustraties:	K.T. Salomons, tenzij anders vermeld
Definitieve versie:	2013
Oplage:	1

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2013

HOLLANDIA archeologen

Tuinstraat 27a
1544 RS Zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

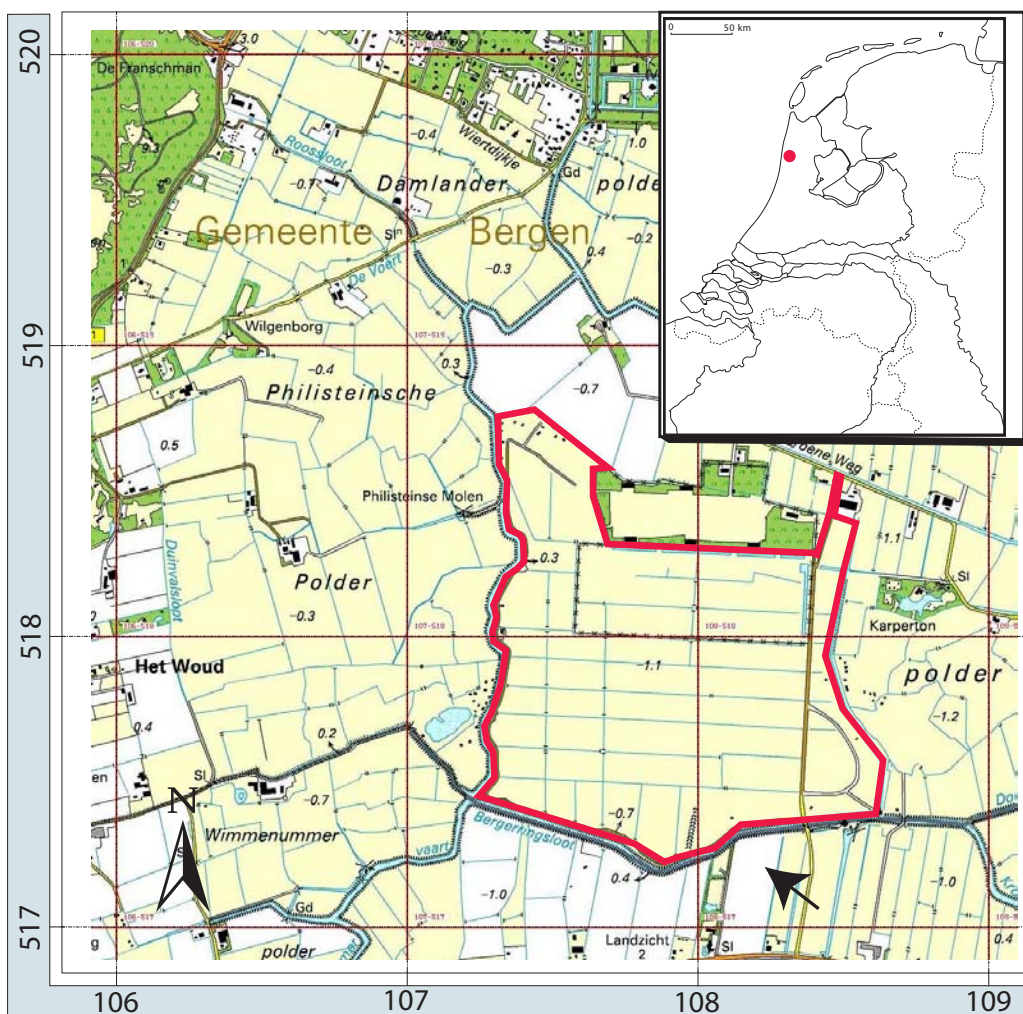
1. Inleiding
 2. Onderzoeksresultaten
 3. Conclusie en aanbeveling
- Literatuur

- Bijlagen
- Bijlage 1: Archeologische perioden
 - Bijlage 2: Archeologische stappenplan
 - Bijlage 3: Sporenlijst

1. Inleiding

In september heeft Hollandia archeologen vondstmeldingen geregistreerd op het vliegveld Bergen, gemeente Bergen. De vondstmeldingen zijn gedaan naar aanleiding van benaderingswerkzaamheden door T&A survey. Op het vliegveldterrein is Dienst Landelijk Gebied van het ministerie van Economische Zaken van plan om waterberging te realiseren. Omdat er mogelijk munitie uit de tweede wereldoorlog in de ondergrond aanwezig is, heeft T&A survey door middel van magnetometrisch onderzoek potentiële locaties van munitie in kaart gebracht. Deze verdachte locaties zullen worden benaderd.

Voor het plangebied is een archeologisch bureauonderzoek opgesteld (Salomons 2013). Binnen het plangebied kunnen (ontginnings)boerderijen en archeologische resten uit de tweede wereldoorlog aanwezig zijn, die door de voorgenomen plannen in het geding kunnen komen. Conform de wet op de archeologische monumentenzorg kunnen resten ouder dan 50 jaar van archeologisch belang zijn. De bevoegde overheid, de gemeente Bergen, heeft dit onderschreven en gesteld dat archeologische resten uit de nieuwe tijd en tweede wereldoorlog door T&A survey worden gemeld. De locaties van de archeologische resten wordt gedocumenteerd en verder ongemoeid gelaten tot er door de gemeente Bergen een selectiebesluit is genomen.

Afbeelding 1. Het vliegveld Bergen met rood omkaderd op de topografische kaart van Nederland en binnen het kader in Nederland. De waterberging zal in het zuidelijk deel van het vliegveld plaatsvinden.

Afbeelding 2. Overzichtskaart met RD-coördinaten van de aangetroffen archeologische resten uit de tweede wereldoorlog. Lokaties J,G,F, B en A zijn eveneens betonnen structuren. Er zijn geen indicatoren van archeologische resten die in relatie staan tot de binnen het plangebied gelegen (ontginings)boerderijen.

2. Onderzoeksresultaten

Er zijn archeologische resten uit de tweede wereldoorlog aangetroffen tijdens de benaderingswerkzaamheden. In totaal zijn er achttien structuren gevonden. De archeologische resten betreffen vooral betonnen en bakstenen structuren die door de Duitse *Luftwaffe* zijn aangelegd (zie afb. 2). Daarnaast zijn drie palen aangetroffen, mogelijk eveneens door de Duitse bezetters aangebracht om vijandelijke landingen met parachutisten te blokkeren. In de ondergrond zijn de fundamenten herkend van een vliegtuigoverdekking (S3/4) en van een *Höckerhindernisse*, een wegversperring (S12).

Daarnaast heeft T&A drie bommen gelokaliseerd, een daarvan is tot ontploffing gebracht. De overige twee bommen betroffen lege brandbommen van Engelse makelij en zijn overhandigd aan de explosieve opruimingsdienst. De brandbommen lagen op elkaar. Ze waren gevuld met een rubberachtig materiaal, dat voor veel rook zorgde. De lokatie, geheel ten oosten van het plangebied, en de aard van de brandbom doet sterk vermoeden dat dit een rookbom betreft die door de Engelsen is afgeworpen om de grens van het vliegveld te markeren. Vervolgens wisten de daaropvolgende bommenwerpers waar zij hun lading moeten afwerpen. Geprobeerd wordt om een brandbom te conserveren en over te dragen aan het provinciaal archeologische depot te Wormer.

De hoge grondwaterstand en destijds hevige regenval heeft helaas verhinderd dat er een goed beeld is verkregen van de aard en omvang van de in de ondergrond aanwezig structuren.

3. Conclusie en aanbeveling

Binnen het plangebied zijn archeologische resten uit de tweede wereldoorlog aanwezig. Er zijn vooralsnog geen indicaties die wijzen op de aanwezigheid van (ontginnings)boerderijen uit de nieuwe tijd.

Aanbeveling

Er wordt aanbevolen om de in de ondergrond aanwezige archeologische resten uit de tweede wereldoorlog in situ te behouden. Indien dit plantechnisch niet uitvoerbaar is, zullen de archeologische resten ex situ gedocumenteerd en eventueel geborgen moeten worden. Hiervoor dient een door de gemeente goedgekeurd programma van eisen aan de basis te liggen.

Ondanks de benaderingswerkzaamheden van T&A survey zijn de locaties van eventuele (ontginnings)boerderijen niet aangetoond. Dit kan te maken hebben met de afwezigheid van (veel) metaal. Dergelijke boerderijen zijn van hout en baksteen geconstrueerd.

Om aan te tonen of archeologische resten behorende tot de (ontginnings)boerderijen in de ondergrond aanwezig zijn en door de voorgenomen waterberging in het geding komen, wordt aanbevolen om een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren. Hiervoor dient eveneens een door de gemeente Bergen goedgekeurd programma van eisen aan de basis te liggen.

Het is aan de gemeente Bergen om een besluit te nemen ten aanzien van de eventueel te nemen archeologische vervolgstappen.

Literatuur

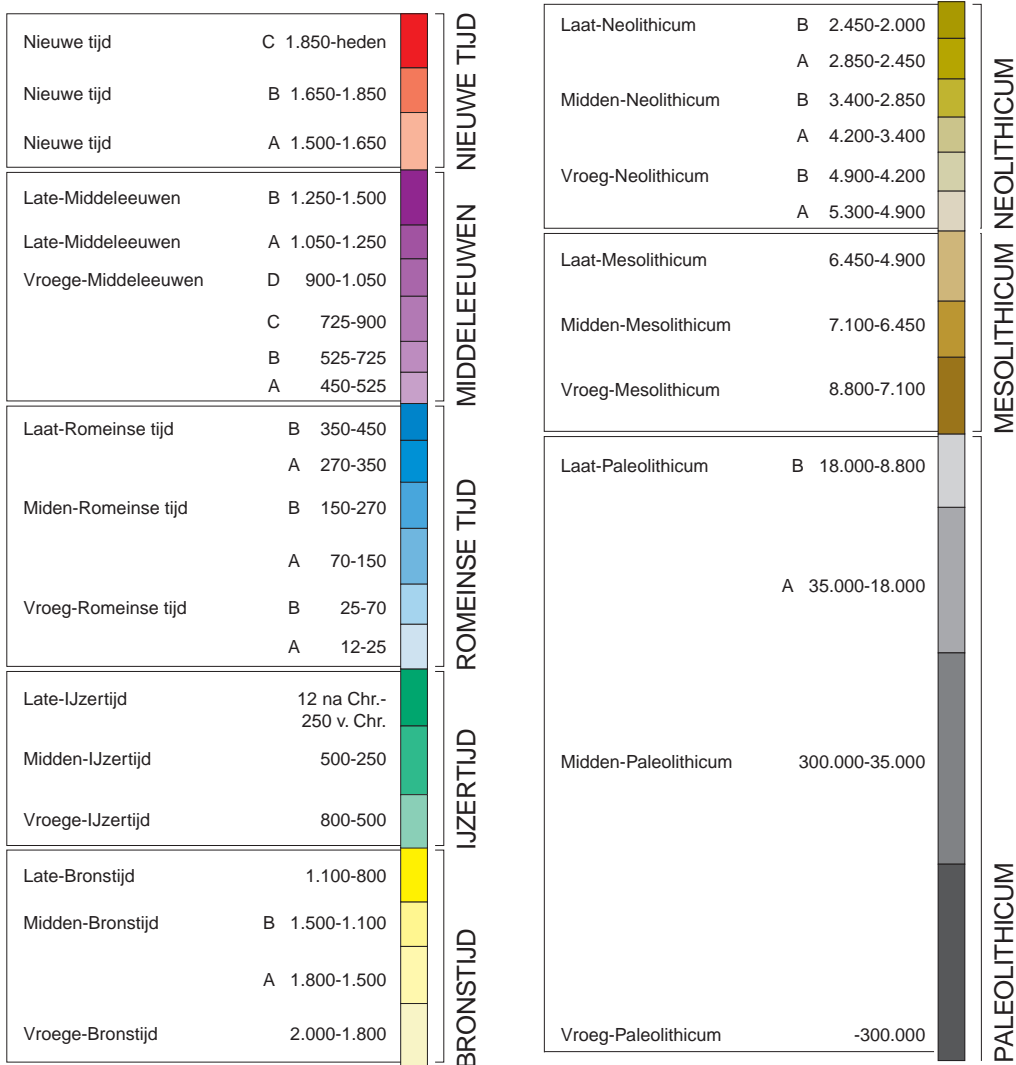
Salomons, K.T., 2013: Archeologisch bureauonderzoek militair vliegveld Bergen (N-H), Zaandijk (*Hollandia reeks 471*).

Bijlagen

Inhoudsopgave

- Bijlage 1: Archeologische perioden
- Bijlage 2: Archeologische stappenplan
- Bijlage 3: Sporenlijst

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indiatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek . Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Bijlage 3: Sporenlijst

Spoor	WP	Vlak	tek	litho	definitie	ouder	omschrijving	Beschrijving	datum
1				XXX	1938-1944	verankering wo2	ijzeren haak in beton. Afm: 40x40 cm. 60 cm dik (60 cm -zodeni laag). T&A nr 0-30 121.		9-9-2013
2				MIR	1938-1944	vierkanten bak	fundering, geen vloer Afm: buitenzijde: 120x90 cm. binnenzijde 72x46 cm. enkelsteens. 6lg. Onderste laag vertrap. 40 cm diep. Afm steen geel industrieel. 21x10x5,8mm T&A nr -2-70 126.		9-9-2013
3				XXX	1938	fundering vliegtuigoverkapping, gewapend beton.			9-9-2013
4				XXX	1938	fundering vliegtuigoverkapping, gewapend beton, nog deels onder de weg aanwezig. Wordt niet geheel vergraven door ingrepen.			9-9-2013
5				PA		paal			9-9-2013
6				PA		wortel of paal met wortel			9-9-2013
7				PA		wortel of paal met wortel			12-9-2013
8				MU		verharding/fundering?, industriële steen rood 20,8x9,5x5,4 cm + gebroken, in grind 10cm dik			12-9-2013
9						fundering, onder water, zie foto &a.			12-9-2013
10						fundering beton vierkant onder water, zie foto &a, bevindt zich buiten onderzoeksgebied, zuidelijk			12-9-2013
11				s2		onder water, kanten lopen schuin af, gaat onder weg zuidelijk. Zware contactie. Zie foto &a, draakentand, wegversperring.			12-9-2013
12						niet meer zichtbaar. Mededeling bakstenen in een punt, mogelijk een (drainage)buis? Zie foto &a			12-9-2013
13									12-9-2013

sporen

